

замах на вбивство інспектора рибгосподарства, який склав акт про порушення Н. правил ловлі риби, що начебто мало місце та вимагав штраф. Було встановлено, що в дійсності Н. ніяких правил не порушував. Хоч інспектор рибгосподарства діяв незаконно, по справі немає достатніх підстав визнати, що Н. знаходився в стані сильного душевного хвилювання. Дії інспектора не потягли та й не могли потягти для винного тяжкі наслідки [7, с. 157].

Таким чином, під неправомірною поведінкою потерпілого, що викликає стан сильного душевного хвилювання у винного, слід розуміти як протизаконне насильство, тяжку образу, так і інші протизаконні діяння, якщо ці діяння потягли чи могли потягти за собою тяжкі наслідки для винного чи його близьких. При цьому під іншими протизаконними діяннями слід передбачити вчинення потерпілим діянь, що грубо порушують норми права незалежно від галузі (трудове, житлове, адміністративне і т.п.), а також знищення або пошкодження майна, самоуправство, наклеп тощо.

Розгляд зазначених питань дає змогу зробити висновок, що чинне кримінальне законодавство потребує ретельного аналізу та удосконалення. На нашу думку, у новому КК України було б доцільно передбачити в ст.ст. 95, 103 КК наступне: "Умисне вбивство (умисне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження), вчинене в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, тяжкої образи або інших протизаконних діянь з боку потерпілого, якщо ці дії потягли чи могли потягти за собою тяжкі наслідки для винного чи його близьких, - карається ..."

Надійшла до редколегії 24.02.2000

Список літератури:

1. Архів Дніпропетровського обласного суду. Кримінальна справа № 22к98, 1998.
2. Энциклопедический юридический словарь. М., 1998.
3. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 1998. № 11.
4. Сташис В.В., Бажанов М.И. Преступления против личности в УК УССР и судебной практике. Х., 1987.
5. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів. К., 1998.
6. Карпец И.И. Отягчающие и смягчающие обстоятельства в уголовном праве. М., 1959.
7. Бородин С.В. Квалификация преступлений против жизни. М., 1977.

А.М. Шульга

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА САМОВІЛЬНЕ ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

В сучасних умовах проблема правової охорони земель привертає до себе увагу вчених-правознавців. Вона є актуальною, комплексною, представляє теоретичний інтерес і практичну значимість. У першу чергу це обумовлено багатоблагодатністю функцій, що виконує земля, роллю і значенням даного природного об'єкта в забезпеченні життєдіяльності людини і суспільства в цілому. Земля, будучи найважливішим елементом екосистеми, є основою життєдіяльності людини. Від її стану багато в чому залежить нормальне функціонування як суспільства в цілому, так і окремого індивіда. Крім того, у зв'язку з переходом

економіки країни до ринкових умов і залученням значної частини земельних ресурсів у ринковий товарообіг актуальність правової охорони землі значно зростає. На необхідності особливого підходу до охорони цього об'єкта природи акцентує увагу Конституція України. Так, у ст.14 Основного Закону підкреслюється, що земля є основним національним багатством, що знаходиться під особливою охороною держави.

Серед комплексу правових заходів, що забезпечують належну охорону земель, самостійне місце займають заходи кримінально-правового характеру. З кримінально-правової точки зору землю необхідно розглядати в двох аспектах. По-перше, вона виступає як елемент довкілля; по-друге, - як елемент права власності. Чинне кримінальне законодавство містить лише одну норму, пов'язану з охороною земель. Це ст. 199 КК України "Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво".

Раніше статтю 199 КК передбачалась кримінальна відповідальність за самовільне зайняття, самовільну міну та купівлю-продаж земельних ділянок. Введення у свій час цієї норми було обґрунтованом і обумовлено тим, що держава як винятковий власник землі за допомогою застосування кримінально-правових санкцій до винного забезпечувала недоторканність землі як особливого об'єкта своєї власності. Злочин полягав, насамперед, у посяганні на право державної власності на землю, яка була абсолютною, на встановлений порядок управління, розподіл та перерозподіл земель. Дана норма була включена до глави IX "Злочини проти порядку управління". Але в зв'язку з оновленням у 1991 році земельного законодавства і прийняттям нової Конституції України, в якій закріплювалась множинність форм власності на землю, настала потреба скорегувати питання кримінальної відповідальності за цей злочин. У 1993 році було введено в дію нову редакцію ст. 199 КК України, де передбачено кримінальну відповідальність лише за самовільне зайняття земельної ділянки і самовільне будівництво. Але ця норма так і залишилась у главі "Злочини проти порядку управління". При самовільному зайнятті земельної ділянки земля виступає елементом права власності, вона є об'єктом власності. Право власності виникає з приводу речей. В законодавстві земля прямо не відноситься до об'єктів нерухомості. Між тим в літературі висловлена обґрунтована думка, з якою важко не погодитись, відносно доцільності вважати землю нерухомістю [1, с.45-48].

Ні кримінальне, ні земельне законодавство не містять поняття самовільного зайняття землі. Немає достатньої ясності стосовно цього як в науковій літературі, так і в судовій практиці. В науково-практичному коментарі до Кримінального кодексу Української ССР (1987р.) під самовільним зайняттям земельної ділянки розуміється використання винним для тих або інших потреб земельної ділянки, яка не закріплена за ним у встановленому законом порядку [2, с.676]. На думку П.П.Андрушко, самовільним зайняттям земельної ділянки необхідно вважати будь-які дії особи, що свідчать про фактичне використання або намір використовувати земельну ділянку без дозволу ради, на території якої розташо-

вана земельна ділянка (огороження ділянки, здійснення посадки насаджень, вирощування сільськогосподарських культур та ін. [3, с.736]. Такої ж точки зору дотримується і М.М. Цитович [4, с.83]. У коментарі до Кримінального кодексу РСФСР (1985р.) під самовільним зайняттям земельної ділянки розуміється безпосереднє використання її (вирощування сільськогосподарських культур, зведення різноманітного роду будівель, створення ставків та інших водоймів [5, с.414]. Очевидно, в останньому випадку маються на увазі активні дії щодо безпосереднього використання землі, а не намір здійснювати їх у майбутньому. У спеціальній екологічно-правовій літературі підкреслюється, що для самовільного використання земельної ділянки не обов'язково, щоб мала місце безпосередня її експлуатація. На думку Ю.О.Вовка, факт незаконного заволодіння земельною ділянкою є достатнім і визначальним моментом для характеристики самовільного зайняття землі [6, с.65]. Остання точка зору вважається найбільш раціональною. В її основу покладено те, що самовільне фактичне заволодіння землею створює реальну загрозу не тільки правам і законним інтересам власника землі, але й правам інших зацікавлених осіб, наприклад, землекористувачів. Приступати до безпосередньої експлуатації земельної ділянки законний користувач або власник цієї ділянки може тільки після передачі ділянки конкретному суб'єкту у встановленому законом порядку. Метою самовільного зайняття земельної ділянки переважно є повернення у своє володіння і користування землі, яка до націоналізації належала батькам або іншим родичам винних осіб. Але трапляються випадки самовільного зайняття цих ділянок у зв'язку з відмовою уповноважених державних органів надати у власність земельну ділянку або з наданням ділянки не в тому місці, де бажала зацікавлена особа.

Самовільне зайняття земельної ділянки порушує суб'єктивні права її власника. Право власності передбачає наявність трьох правомочностей: володіння, користування і розпорядження. Всі правомочності власника охороняються законом у встановленому порядку. Особливість самовільного зайняття земельної ділянки полягає в тому, що завжди порушуються належні власнику земельні права. В тих же випадках, коли земельна ділянка раніше була передана в користування, одночасно з порушенням прав власника порушуються і земельні права користувача.

Самовільне зайняття земельних ділянок є одним із найбільш поширених земельних правопорушень. Так, у структурі порушень земельного законодавства за 1996 рік чисельність таких правопорушень досягала 8291, що складало 24 відсотки. У 1997 році таких правопорушень нараховувалося вже 17197, і в загальній кількості правопорушень їхня питома вага збільшилася до 30,4 відсотка [7, с.40]. За даними Державного комітету по земельних ресурсах за 1994-1996 роки було зафіксовано понад 20 тис. випадків самовільного зайняття земельних ділянок, у тому числі: в 1994р. -5878, 1995р. -6012 (+2,3%), у 1996р. -8291 (+37,9%). Отже, кількість таких випадків зростає з кожним роком.

На основі аналізу правових норм, що стосуються самовільного зайняття земельної ділянки, необхідно зробити такі висновки. По-перше, знаходження

норми про самовільне зайняття земельної ділянки у гл. "Злочини проти порядку управління" є недоцільним і не виправданим. Її місце у гл. "Злочини проти власності". По-друге, кваліфікуючою ознакою самовільного зайняття земельної ділянки треба вважати: зайняття земельних ділянок великої площі (розмірів), високопродуктивних сільськогосподарських угідь, а також зайняття, пов'язане із псуванням або забрудненням землі.

Надійшла до редколегії 24.01.2000

Список літератури:

1. Будзилович І., Юрченко А. Чи можна вважати майном земельну нерухомість? // Право України. 1999. №11. 2. Уголовный кодекс Украинской ССР: Научно-практический комментарий / Н.Ф. Антонов, М.И.Бажанов, Ф.Г.Бурчак и др. К., 1987. 3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: за станом законодавства та постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 січня 1997 р./ За ред. В.Ф.Бойка, Я.Ю.Кондратьєва, С.С.Яценко. К., 1997. 4. Цитович М.М. Деякі питання, що виникають при розгляді судами кримінальних справ про самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво / Коментар судової практики в кримінальних та адміністративних справах. Постанови Пленуму Верховного Суду України (1995-1997). К., 1998. 5. Коментарий к Уголовному кодексу РСФСР / Под ред. Ю.Д.Северина. М., 1985. 6. Вовк Ю.А. Советское природоресурсовое право и правовая охрана окружающей природной среды. Общая часть. Х., -1986.

Г.Ю.Бондар

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ ГРУПОЮ СЛІДЧИХ З РІЗНИХ ПРАВООХОРОННИХ ВІДОМСТВ

Діюче кримінально-процесуальне законодавство України передбачає можливість створення слідчих груп при розслідуванні особливо складних кримінальних справ. Криміналісти досить повно розглянули тему про порядок створення такої групи, організаційне забезпечення її діяльності, особливості правовідносин між керівником групи та її членами, а також окремих членів групи між собою (Л.М. Карнеєва, І.С. Галкін, О.О.Герасун, І.Д. Гончаров та ін.). Але питання організації та діяльності слідчих груп з числа працівників різних правоохоронних органів на сьогодні досить не врегульовані. Це негативно впливає на практику застосування таких форм взаємодії правоохоронних органів, як створення слідчої групи та слідчо-оперативної групи, до яких входять слідчі ОВС, Прокуратури, Служби безпеки та Податкової міліції України.

Сучасний стан злочинності в країні значно розширює правові та організаційні питання для створення таких груп. Йдеться про такі злочини, як умисне вбивство, бандитизм, вимагательство, контрабанда; злочини, пов'язані з незаконним обігом зброї та наркотиків, злочини у кредитно-фінансовій сфері, зовнішньо-економічній діяльності інші резонансні злочини тощо.

Згідно з указом Президента України "Питання посилення боротьби з корупцією та іншими злочинами в сфері економіки" від 27.08.1994 р. було підтримано ініціативу Генеральної прокуратури України, МВС України та СБУ